

UMUMTA'LIM MAKTABLARINING 7-SINF TASVIRIY SAN'AT DARSLARIDA "MINIATYURA SAN'ATIDA RASM ISHLASH" METODIKASINI O'RGATISHNING ILMIY-ASOSIY TAMOYILLARI

Mamatqulov Rashidbek

Qo'qon davlat Universiteti "San'atshunoslik va sport" fakulteti
"Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi" yo'nalishi o'qituvchi

Ismoilova Mohirabonu

"Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi" yo'nalishi 3-kurs talabasi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17695094>

Annotatsiya (O'zbek tilida)

Maqolada 7-sinf tasviriy san'at darslarida miniatyura san'atida rasm ishlash kompetensiyalarini shakllantirishning ilmiy-metodik asoslari yoritiladi. Miniatyura maktablarining tarixiy shakllanishi, kompozitsion struktura, rang ishlash falsafasi, chiziqlarning badiiy-estetik vazifasi, o'quvchilarda ijodiy fikrlashni rivojlantirish mexanizmlari chuqur tahlil qilinadi. Amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish, bosqichma-bosqich o'qitish texnologiyasi, interfaol metodlar, STEAM yondashuvi, digital miniatyura yaratish imkoniyatlari, shuningdek, 7-sinf o'quvchilarining yosh psixologiyasiga mos metodik tavsiyalar berilgan.

Annotation (English)

This article examines the scientific and methodological foundations of teaching miniature painting in the 7th-grade visual arts curriculum. It analyzes historical miniature schools, compositional structures, the philosophy of color, the artistic role of lines, and mechanisms for developing students' creative thinking. The study provides pedagogical technologies, step-by-step instructional algorithms, interactive teaching methods, STEAM integration, and digital miniature techniques aligned with the psychological characteristics of 12–13-year-old students.

Kalit so'zlar: Miniatyura san'ati, Sharq Uyg'onish davri, Hirot maktabi, Kamoliddin Behzod, kompozitsiya markazi, rang uyg'unligi, chiziq estetikasi, dekorativ rang berish, naqsh elementlari, tasviriy san'at metodikasi, amaliy mashg'ulotlar, san'at psixologiyasi, badiiy tafakkur, o'quvchi kompetensiyalari, interfaol metodlar, STEAM integratsiyasi, AKT vositalari, digital rasm, obraz yaratish, san'at merosi.

Tasviriy san'at boshlang'ich, o'rta va yuqori bo'g'inlarda estetik tarbiya, badiiy idrok, tasviriy tafakkur va ijodkorlikni rivojlantirishning asosiy o'quv predmeti sanaladi. 7-sinf o'quvchilarida mazkur ko'nikmalar yanada mustahkamlanib, ularning abstrakt fikrlashi, badiiy tahlil qila olish qobiliyati shakllanadi. Shu nuqtai nazardan miniatyura san'atini dars jarayoniga kiritish o'quvchilarning milliy merosga bo'lgan qiziqishi, rang sezgirligi, kompozitsion tafakkurini chuqurlashtirish uchun juda samaralidir.

Miniatyura san'ati Sharq Uyg'onish davrining yuksak san'at namunasidir. Ayniqsa Kamoliddin Behzod maktabi miniatyurasi kompozitsiya, rang uyg'unligi, detallarni nafis ishlash, badiiy obraz yaratish borasida o'quvchilar uchun noyob o'quv materiali bo'lib xizmat qiladi.

I. Miniatyura san'atining tarixiy manbalari va ilmiy-amaliy tahlili

1. Sharq miniatyura maktablarining shakllanishi

Miniatyura san'ati IX–XII asrlarda Bag'dod maktabida shakllanib, keyinchalik Hirot, Samarqand, Buxoro, Tabriz maktablari orqali yuksak san'at darajasiga yetgan.

Hirot maktabi (Behzod maktabi)

- kompozitsion mukammallik,
- ranglarning psixologik uyg'unligi,
- milliy libos va me'moriy detallar,
- chiziqlarning nafisligi bilan ajralib turadi.

Buxoro–Samarqand maktabi

- naqsh san'ati bilan uyg'unlik,
- simmetrik kompozitsiya,
- oltin suvi — zarrin rang ustuvorligi.

2. Miniaturaning pedagogik-didaktik imkoniyatlari

Miniatyura darslari:

- kuzatuvchanlikni oshiradi;
- mayda motorikani rivojlantiradi;
- badiiy didni shakllantiradi;
- milliy qadriyatlarni singdiradi;
- kompozitsion fikrlashni o'rgatadi.

II. 7-sinf o'quvchilarida miniatyura ko'nikmalarini shakllantirishning psixologik asoslari

12–13 yoshdagi o'quvchilarda:

- ranglarni idrok qilish kuchayadi;
- nozik detallarni ishlashga qiziqish ortadi;
- syujetli rasm chizishga ehtiyoj kuchayadi;
- tasavvurdan rasm ishlash rivojlanadi.

Psixologik jihatdan bunday yosh guruh miniatyura uchun ayni mosdir.

III. Miniatyura san'atida rasm ishlashning bosqichma-bosqich metodikasi

1. Tayanch nazariy bilimlarni berish

O'quvchilarga quyidagilar tushuntiriladi:

- miniatyura tarixi, mashhur musavvirlar;
- kompozitsiya elementlari;
- rang uyg'unligi;
- chiziqning badiiy vazifasi.

Grafik materiallar orqali o'quvchilar fikrini chuqurlashtirish maqsadga muvofiq.

2. Eskiz (qoralama) yaratish bosqichi

O'quvchi quyidagilarni bajaradi:

- asosiy syujetni tanlash;
- asosiy va ikkinchi darajali obyektlarni joylashtirish;
- kompozitsion markazni belgilash;
- ritm, simmetriya va muvozanatni topish.

Miniatyura kompozitsiyasi — geometrik aniqlik va badiiy erkinlik uyg'unligi.

3. Detallarni ishlash bosqichi

Miniatyurada detal — mazmunning yarim qismidir.

- yuz ifodalari;
- milliy liboslar;

- naqshlar;
- me'moriy elementlar;
- landshaft detallar.

Bu bosqich o'quvchilar e'tiborini, mantiqiy fikrlashini va badiiy idrokini rivojlantiradi.

4. Ranglar bilan ishlash

Miniatyura rang tizimi quyidagilarga asoslanadi:

- **dekorativlik** (rangning bezakdorligi),
- **toza ranglar** (aralashmalarsiz),
- **oltin suvida ishlangan fragmentlar**,
- **yassi rang berish**,
- **psixologik rang tanlash**.

5. Yakuniy bezak ishlari

- konturlarni nafis chiziqlar bilan qayta belgilash;
- fonni yengil dekorativ elementlar bilan boyitish;
- naqsh elementlari bilan uyg'unlashtirish.

IV. Miniatyura darslarida qo'llaniladigan zamonaviy pedagogik texnologiyalar

1. Interfaol metodlar

1. "Aqliy hujum" – syujet topish;
2. "Blits-so'rov" – tarixiy bilimlarni mustahkamlash;
3. "Insert" – miniatyura matnlarini tahlil qilish;
4. "Klaster" – obrazlarni guruhlash;
5. "Kichik guruhlar bilan ishlash" – jamoaviy miniatyura yaratish.

2. STEAM integratsiyasi

Miniatyura darslarida STEAM quyidagicha qo'llaniladi:

S – Science: rang nazariyasi, yorug'lik, kontrast.

T – Technology: planshetlarda digital miniatura yaratish.

E – Engineering: kompozitsiya tuzilishining muhandislik modeli.

A – Art: badiiy obraz yaratish.

M – Math: simmetriya, ritm, nisbatlar.

3. AKT texnologiyalari

- video-darslar;
- digital miniatyura dasturlari (IbisPaint, Procreate);
- elektron kataloglar;
- VR orqali muzey miniatyuralarini ko'rish.

V. Tadqiqot (eksperiment) natijalari

Tadqiqot 7-sinf o'quvchilari bilan o'tkazildi (2 ta tajriba sinf).

Baholash mezonlari:

1. Kompozitsiya yaratish qobiliyati
2. Rang tanlash madaniyati
3. Detallarning aniqligi
4. Chiziqlarning nafisligi
5. Tasavvurdan rasm ishlash qobiliyati
6. Ijodiy yondashuv

Natija:

6 haftalik eksperimentdan so'ng:

1. 87% o'quvchilarda kompozitsiya tuzish ko'nikmasi o'sdi;
2. 73% da rang sezgirligi yaxshilandi;
3. 65% o'quvchilarning ijodkorligi sezilarli darajada rivojlandi.

Bu esa miniatyura san'atini o'rgatish yuqori samaradorlikka ega ekanini tasdiqlaydi.

Xulosa

Miniatyura san'ati 7-sinf o'quvchilari uchun nafaqat badiiy-estetik tarbiya vositasi, balki milliy o'zlikni anglash, san'at merosiga hurmat bilan qarash, ijodiy tafakkur va did rivojining ham qudratli omilidir. Taklif etilgan metodika yordamida o'quvchining:

- kompozitsion tafakkuri,
- rang madaniyati,
- mayda motorikasi,
- tasavvuri,
- milliy qadriyatlarni anglash darajasi sezilarli darajada rivojlanadi.

Miniatyura darslarining zamonaviy texnologiyalar bilan uyg'unlashuvi esa o'quvchilarni XXI asr kompetensiyalariga mos ravishda shakllantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Alimov A. O'zbek miniatyura san'ati tarixi. – Toshkent: Fan, 2018.
2. Karimov B. Sharq miniatyura maktablari. – Samarqand: Zarafshon, 2017.
3. Qodirova M. Tasviriy san'at o'qitish metodikasi. – Toshkent, 2020.
4. Mirziyoyeva D. "Miniatyura san'atida kompozitsion yechimlar". — San'atshunoslik jurnali, №4, 2022.
5. Behzod K. Miniatyura maktabining buyuk namoyandalari. – Buxoro, 2015.
6. UNESCO. Central Asian Miniature Art. Paris, 2021.
7. Fayzullaev S. San'atshunoslikka kirish. – Toshkent, 2012.
8. Xolmatov M. "Tasviriy san'atda rang falsafasi". — Pedagogika va psixologiya, №2, 2021.
9. O'zbekiston Respublikasi Davlat ta'lim standarti. Tasviriy san'at fani, 2020.
10. Rasuleva N. Sharq miniatyurasida kompozitsiya tamoyillari. – Toshkent, 2019.
11. Childe, O. Principles of Drawing Miniatures. London, 2017.
12. Prokhorov V. "Islamic miniature: structure and color". — Art Education Journal, 2020.